

* * *

**ВСЕУКРАЇНЬСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
“ФІЛОСОФІЯ, СУСПІЛЬСТВО, ОСВІТА:
ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ”, м. Київ, 29 квітня 2014 року**

Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет імені
М. П. Драгоманова
Інститут магістратури, аспірантури і докторантури

Тематичні напрями роботи конференції:

СЕКЦІЯ I. Філософські концепції суспільства
в контексті глобальних проблем
сучасності

- філософське осмислення соціальної реальності;
- парадигми сучасного суспільства знань;
- соціальна організація в умовах глобалізації суспільства;
- філософія і освіта в контексті трансформаційних процесів.

СЕКЦІЯ II Філософсько-методологічні напрями
наукових та освітніх інновацій

- виклики XXI століття в системі наукового знання;
- філософія науки у сучасному соціумі;
- філософія в системі сучасної університетської освіти;
- новації та інновації в науці, освіті, суспільстві.

СЕКЦІЯ III. Розширення автономії вищих навчальних закладів України

- система вищої освіти України в контексті автономізації: історичний аспект;
- актуальні проблеми та перспективи автономізації вищої школи України;
- європейський досвід університетської автономізації;
- університетська автономізації як складова демократизації суспільних процесів.

Інформаційна підтримка:

1. Збірник наукових праць “Гілея: науковий вісник” (філософські, політичні, історичні науки).
2. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 5. Педагогічні науки: реальні та перспективи.

ТЕЗИ КОНФЕРЕНЦІЇ

Вихованець З.С.,

аспірантка кафедри соціальної філософії та філософії освіти, Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова (Україна, Київ), zarina.vyhovenec@mail.ru

**Методологічна культура економічного
пізнання: гуманітарні принципи та засади**

Сучасна теорія економічного знання починала процес свого історичного становлення спираючись на теоретико-методологічні засади політичної економії, яка виникла як необхідність ефективного керування дер-

жавним господарством. Через певний період часу, в результаті досліджень У.Петті та А.Сміта, політекономія стає наукою про закони функціонування суспільства. Протягом XVIII–XIX ст. дослідники відзначають тенденцію постійного повторювання кризових явищ в економіці, тим самим історичний хід подій в сфері економіко-господарських відносин створював об’єктивну необхідність в теорії, яка б з’ясувала закономірності та принципи соціально-економічного розвитку.

Відповідно, А.Маршал вважав, що економічна теорія на відміну від природознавчих наук має вивчати ціннісно-цільову обумовленість, тобто питання економіко-господарської мотивації завжди виходить на ціннісні характеристики. Результати таких міркувань демонстрували достатню досвідченість вченого стосовно питань співвідношення етики до реалій економічного життя. Крім того, до XIX ст. вчення про економіку було складовою частиною етики, тобто дослідження всіх гуманітарних наук з самого початку мають справу з ціннісними характеристиками.

Таким чином, починаючи з XIX ст. економічна думка не залишала без уваги неекономічні фактори впливу на функціонування господарського життя суспільства, що безумовно відбилося на процесі формування методології економічного пізнання. На початку XX ст. завдяки теоретичним дослідженням Т.Веблена, Дж.Гелбрейта, Дж.Гобсона, У.Митчела, П.Козловски та багатьох інших виникає спочатку направлення етики ринкових відносин, а надалі формується методологічна спрямованість гуманітарних підходів, яка обумовлюється пошуком певних засад соціокультурної динаміки і пов’язана з концептуалізацією складності і мнозначності культури, у межах якої визрівають фундаментальні складові простору економічної науки та включений до нього людський ресурс. Даний підхід являється однією з домінант в аналізі сучасного процесу економічного пізнання, а також, має велике значення для становлення вітчизняної ринкової структури господарювання.

В економічній науці історично було сформовано три основні парадигми знання, такі як теорія вартості, корисності та соціальна теорія. Саме на їх основі у контексті сучасних тенденцій розвитку світової економічної думки окреслюється специфіка складових соціальної та гуманістичної метапарадигм. Якщо соціальна парадигма спирається на світоглядний принцип соціальної динаміки і не може не враховувати принципу економічного раціоналізму, то новій метапарадигмі більше відповідає фундаментальний принцип гуманізму. Формально його межі, як і раніше, окреслені проблематикою накопичення та використання багатства, проте змінюються його сутнісні характеристики та категорії показників. Тепер вже важко заперечити реальну тенденцію до зміщення пріоритетів з багатства економічного до багатства, яке уособлює собою соціальні та гуманістичні надбання певної спільноти.

Можемо зазначити, що гуманітарні засади стосуються суб’єктивної мотивації об’єктивного процесу економічного пізнання, вони виступають, як пізнавальний сегмент суспільства, в той час як методологічні принципи пов’язані із дослідницьким процесом й логіко-смісловою організацією його

результатів. Відповідно сутність та принципи існування методології можуть аналізуватися тільки на основі дуалістичного підходу, основу якого складають вирішення двох проблем: перша пов'язана з природою методології, а друга з аксіологічним значенням не тільки методологічної нормативності, як загальної норми науковості, а й універсальності методологічної програми самого дослідника. У зв'язку з тим, треба зауважити, що завжди існує розрив між реальним дослідницьким процесом і сталими нормами наукових дій або зразків послідовності, тобто реальний дослідницький процес носить багатоваріантний та поліпарадигмальний характер, у зв'язку з цим цінності Т.Кун називає третім видом дисциплінарної матриці. Можливо, що той розрив, котрий сьогодні постійно виявляється між нормами пізнавального процесу і "відхиленнями" у поведінці вчених, демонструє необхідність перегляду попереднього нормативного стандарту і фіксує поворот у бік гуманітарних наукових засад: "Если для естественнонаучного похода характерна единая точка зрения на природу и возможность технического использования теоретических знаний, то гуманитарий, как в свое время писал В.Дильтей, обнаруживает в своем объекте изучения "нечто такое, что есть в самом познающем субъекте"[1, с. 366].

Сьогодні пріоритетна роль економічної науки в суспільстві тісно пов'язується зі створенням більш гуманітарної структури її соціальних відносин, а сучасні трансформаційні процеси в економіці України, що спрямовані на розбудову соціально-орієнтованої ринкової економіки, вимагають нових якостей у головної складової продуктивних сил – людини. Але з античних часів відомо, що не завжди знання як таке має дійовий характер, особливо це стосується сфери економічної теорії та господарських знань. Ефективну їх реалізацію можуть здійснювати тільки ті люди, які сприймають такі знання не інакше як свій життєвий обов'язок, тому важко переоцінити значення гуманітарного підходу. В економіці людина свідомо керується принципом ефективності, а дійовим його застосуванням стає принцип економічної відповідальності. Економічна поведінка людини являє собою певну сферу людської діяльності як цілого. Така людська реальність включає в себе цілісну сукупність родових якостей, які набуваються людиною в процесі історико-культурного розвитку та реалізуються у багатогранних матеріальних, соціальних, культурних, духовних та багатьох інших людських зв'язках та світовідношеннях.

Постіндустріальне суспільство, істотно змінює соціальний статус всієї науково-дослідної роботи і особливо його економічну сфери, змінюючи тим самим суспільне становлення вченого: "Критики постмодернізму в економічній науці резонно звертають увагу на те, що відмова від будь-якого методологічного стандарту в науці, навіть суперечливого, може сприяти не стільки свободі викладу наукових думок, скільки посиленню таких поза наукових критеріїв, як "здатність продаватися" або "кар'єрна ефективність" наукового "товару"[2, с. 81]. Головною умовою в даній ситуації стає те, що постмодерна культура виводить на перший план суспільного буття пізнавально-інформаційну працю вченого, але паралельно з цим у суспільному

середовищі з'являється велика кількість людей які за своїми фаховими обов'язками мають використовувати, розмножувати та перетворювати для подальшого залучення в інших сферах і галузях вироблені вченими та практично функціонуючі в суспільстві знання. Вони засвоюють певну суму знань та здійснюють відповідні операції у повсякденних робочих варіантах їх застосування, причому значення автора-дослідника різко звужується в суспільній системі практичного застосування нових знань, з одного боку, а з іншого, як би умовно посилює його відповідальність за наслідки, які можуть з'явитися в результаті використання його наукових доробок.

Інформаційне суспільство надає специфічні риси економічному пізнавальному процесу тим, що визнає право людини на незнання. Воно не прагне від дослідника усунути або обмежувати незнання, навпаки, незнання набуває в інформаційно-ринковому суспільстві особливу товарну цінність і перебуває серед найважливіших стимулів економіки. Незнання забезпечує роботою вчених, політиків тощо, воно стало потребою існування сучасного суспільства, обов'язковим предметом ринкових суспільних відносин. Причому в системі домінування ринково-інформаційного обміну на перший план виходить індивідуальність людини, оригінальність його дослідницьких підходів. Крім того, якщо пізнавальне освоєння спрямоване на об'єкт, то пізнавальне використання та споживання результатів такої діяльності зосереджується на суб'єкті. Пізнавальні здібності людини в ситуації такої форми споживання підпорядковуються не потребам вивчення об'єкта, а факту індивідуальності суб'єкта, зокрема, стану його волі, навичок, уявлень та думок, з якими він підходить до обміну знаннями в суспільстві.

Головними характеристиками вченого-дослідника, який спрямовує свою пізнавальну діяльність на практичні результати стає когнітивна здатність мислення, новаторський підхід, який обробляє велику кількість ідей та прагне спрямувати їх на досягнення успіху шляхом динамічного поєднання винахідництва та націленості на нові перспективи і розширення можливостей у сфері економічної діяльності світового рівня. Нові економічні відносини в суспільстві повинні суттєво вплинути на економічну культуру людини, забезпечити належні умови для реалізації концепції економічної людини. В її основу покладено визначальну роль власного інтересу особистості як мотиву економічної дії, компетентність, раціоналізм, заповзятливість, готовність ризикувати та нести особисту відповідальність за свої дії.

Таким чином, можна сформулювати такі основні гуманітарні засади сучасної методології економічного пізнання: 1) вимога виходить з цілісного розуміння внутрішнього світу культурного феномену людини; 2) використовувати комплексний підхід в його вивченні об'єднаними зусиллями ряду наук (філософської гносеології і онтології, аксіології та етики, герменевтики, психології тощо); 3) розкрити методологічні принципи економічного пізнання з позиції аксіологічної системи певних координат, причому "координатами" можуть слугувати як гуманістичні загальнолюдські цінності, так і їх альтернативних положень; 4)

важливішими шляхами і способами проникнення в іманентну сутність економічної культури може бути діалог з суб'єктом, діалог з ціннісно значущим текстом на основі герменевтичних методів, урахування неповторності морально-етичної, раціонально-прагматичної та ігрової сфер духовної культури.

Список використаних джерел

1. Розин В.М. Методология: становление и современное состояние: учеб. пособие / В.М. Розин. – М.: Московский психолого-социальный институт, 2005. – 414 с.
2. Філіпенко А.С. Основы научных исследований. Конспект лекцій: посібник / А.С. Філіпенко. – К.: Академвидав, 2004. – 208 с.

References

1. Rozin V.M. Metodologija: stanovlenie i sovremennoe sostojanie: ucheb. posobie / V.M. Rozin. – M.: Moskovskij psihologo-social'nyj institut, 2005. – 414 s.
2. Filipenko A.S. Osnovy naukovykh doslidzen'. Konspekt lekcij: posibnyk / A.S. Filipenko. – K.: Akademvydav, 2004. – 208 s.

Vykhovanets Z.S., graduate student of the department of social philosophy and philosophy of education, the National Pedagogical University M.P. Dragomanova (Ukraine, Kiev), zarina.vykhovanec@mail.ru

Methodological culture of economic knowledge: humanitarian principles and foundations

Выхованец З.С., аспирантка кафедры социальной философии и философии образования, Национальный педагогический университет им. М.П. Драгоманова (Украина, Киев), zarina.vykhovanec@mail.ru

Методологическая культура экономического познания: гуманитарные принципы и основы

* * *

Ганаба С.О.,

кандидат філософських наук, докторант, Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова (Україна, Київ)

Ідеал освіченої людини XXI століття

Ідеали займають найвище місце у ієрархії культурних цінностей. По відношенню до інших цінностей вони виконують функцію взірця, а тому не можуть бути засобом їх реалізації. Власне, ця особливість відрізняє діяльність людини (що підпорядковується вищим устремлінням та прагненням) від життєдіяльності тварин (яка здійснюється під дією природних інстинктів і постає засобом у діяльності).

Відсутність ідеалів як певних довершених зразків та орієнтирів, зумовлює як деградацію людського Я, так і занепад тієї чи іншої суспільної системи, зокрема освітньої. Так, за умови їх нівелювання в освіті, на думку Ю.Мелкова, виникає реальна загроза деградації цієї сфери. Освітній процес, за твердженням дослідника, розчиняється у квазіформах “образованщини” [2, с. 215]. Спостерігається ситуація, коли навчальна діяльність підпорядкована не цілям, а засобам, тобто практичним механізмам, шляхам упровадження, методикам та технологіям тощо. Їх різноманіття навряд чи зможе вирішити питання якості освіти, забезпечити її спрямованість на інтереси та потреби тих, хто навчається. Засоби, які у навчальній діяльності “виконують” роль цілей, стверджує Ю.Мелков, уподібнюються до ерзац-цілей [2, с. 211].

Звісно, мова не йде про необхідність підпорядкування навчального процесу певній панівній ідеології, як це було

притаманно радянській системі освіти. Ідеали в освіті радше розуміються як орієнтири у реалізації навчальної діяльності, як взірці щодо її сенсу та кінцевої мети. Проте, не заперечуючи і не применшуючи їх значимість у організації та реалізації навчальної діяльності, варто враховувати низку застережень та ризиків. Зокрема, у праці “Остерігайся ідеалів в освіті” нідерландська дослідниця Фріда Генстинг виокремлює наступні. По-перше, у педагогіці може виникнути спокуса нав'язати власні ідеали учням/студентам, замість того, щоб стимулювати їх “виробляти” їх самостійно. Кожна людина ідеалізує щось своє і у свій спосіб. Те, що для когось є ідеалом, для іншого може взагалі не становити ніякої цінності. Тому проблема “освітнього ідеалу та ідеалу в освіті” може бути вирішена за умови розробки тим, хто навчається, особистих, екзистенціальних ідеалів, тобто у навчанні повинні (пере)створюватися ідеали [4, с. 246]. По-друге, у навчальній діяльності необхідно розрізняти ідеали та цілі. Важливість ідеалів для людини полягає у тому, що вони надають сенсу людському життю, сприяють пошуку нею ідентичності тощо, розглядаються як зовнішні, так і внутрішні причини. Натомість, цілі відображають лише зовнішні причини, звужуються до можливих наслідків їх реалізації. У педагогічній практиці ідеал постає у вигляді грайливого, допитливого, мудрого образу, який здатний стимулювати увагу, але це не призначений до реалізації. Ідеал розглядається як довершений образ, що не може бути реалізований, оскільки у цьому випадку не буде представляти досконалості. У світлі даної відмінності, реалізація ідеалів буде залишатися не коригентною, в той час як цілі залишатимуться концептуально “не ідеальними” [4, с. 242].

У сфері освіти перелік ідеалів не є чітко визначеним. Їх спектр є доволі різноманітним, що вказує на процеси виникнення, ліквідації, трансформації, інтеграції тощо ідеалів в залежності від соціокультурних пріоритетів та потреб. Серед низки освітніх ідеалів, на які орієнтуються навчальні практики, засадничим є ідеал освіченої людини. Він є визначальним в освіті будь-якої історичної епохи, оскільки символізує здатність освіти відповідати “духу епохи” (В.Андрущенко) та творити його у подальшому. Глумачний словник української мови трактує освічену людину як таку, що “має освіту та засвоїла різнобічні знання” [1, с. 682]. Розуміння освіченості презентується як вияв ерудиції. Воно є надто вузьким, недостатньо ефективним у реалізації соціального призначення освіти. Що означає знати? Насамперед, це вміти використовувати знання для розв'язання нагальних проблем, з якими людина зустрічається щодня та здатна поглянути на розвиток реалій свого часу у перспективі його розвитку та зміни. Знання освіченої людини не є інертними, їх цінність не залежить від накопичених обсягів. Релевантність знань пов'язана із їх соціальною значимістю вирішувати людьми нагальні проблеми у реаліях щоденного життя та здатність бачити це життя у перспективі його змін. Як стверджує Дж.Роланд Мартін, знання освіченої людини характеризують спосіб даної особи дивитися на речі, пропускаючи їх через власне внутрішнє світобачення. Освічена людина не уподібнюється до башти із слонової кістки, оскільки керується не лишень сферою рацію, але й почуттями, моральністю, світоглядними цінностями тощо [3, с. 98]. Розмежування

розуму від тіла, думки від дії, причини від почуття емоції, на думку дослідника, забезпечує в кращому випадку ідеал освіченого розуму, а не освіченої людини [3, с. 102]. Освічена людина це не лише та, яка знає про світ та себе, але й здатна використати такі знання у реаліях світу.

Сучасність зумовлює необхідність становлення людини нової формації здатної сприймати і створювати нове. Така людина з раціонального суб'єкту епохи модерну, що цілеспрямовано і агресивно пізнає світ і якому притаманна модель одновимірності (стандартного) мислення і поведінки, спрямовує свою діяльність у річище конструювання активного нелінійного середовища складних реалій. Відбувається становлення нового типу людини – людини інноваційної.

Інноваційний, новаторський потенціал освіти передбачає розвиток інноваційних якостей сучасної людини. Її інноваційність як ідеал освіченості є засадничою у побудові та реалізації навчальної діяльності. Ідеал освіченості у добу сучасності визначається різноманітністю. Вона залежить від множинності образів людини та здатності їх набувати нових характеристик в залежності від зміни соціокультурного контексту. Різноманітність ідеалу освіченості також впливає з соціокультурного призначення освіти в житті сучасної людини. Ідеал освіченості – інноваційна людина, це радше зібраний образ, а ніж визначена конструкція. Соціокультурний контекст вносить корективи до розуміння освіченості та визначає згідно з даним розумінням ідеалу, особливостей організації та реалізації навчальної діяльності тощо.

Ідеал з точки зору постмодернізму? Чи взагалі може бути ідеал в сучасну мінливу добу? Мінливі реалії сучасного світу засвідчують втрату чітких орієнтирів та пріоритетів, відшукуючи свої смисли та потенції подальшого розвитку у відмінностях, протиріччях, випадковостях. У ньому не має пріоритетного та незначного, першочергового та другорядного тощо. Будь-який чинник, випадкова подія можуть стати визначальними на певному етапі розвитку, за умови, що виявлять здатність продемонструвати потенціал подальшого розвитку. Проте магістрально у розвитку вона стане лише стільки часу, скільки виявлятиме свої потенції у подальшому розвитку світу.

У ризоморфному суспільстві–переходу існує низка ідеалів, які проектують здатність даного суспільства підтримувати свою життєвість та створювати проєкції подальшого розвитку. Відповідно ідеал освіченої людини – це ідеал людини–номада, яка розвиває власну самість через приміряння низки образів, здійснюючи рух інтелектуальними ландшафтами інформаційних мереж. Соціокультурні реалії створюють для людини низку нових викликів. Сьогодні, щоб бути успішною та освіченою людина має навчатися впродовж усього життя. Формула “освіта для життя” змінюється на “освіту крізь життя”. З тим, щоб бути успішною, людина має навчатися протягом усього життя, здобувати нові освітні ресурси за межами навчальних установ.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпін': ВТФ “Перун”, 2004. – 1440 с.
2. Мелков Ю. Ідеал і мета освіти в ієрархії культурних цінностей / Юрій Мелков // *Філософія освіти*. – 2012. – №1–2 (11).

– С.211–222.

3. Martin J.R. The Ideal of the Educated Person / Jane Roland Martin // *Educational THCORY Spring*. – 1981. – Vol.31. – №2. – P.97–109.

4. Heyting F. Beware of Ideals in Education / Frieda Heyting // *Journal of Philosophy of Education*. – 2004. – Vol.38. – №2. – P.241–247.

References

1. Velykyj tлумachnyj slovnyk suchasnoi' ukrai'ns'koi' movy / uklad. i golov. red. V.T. Busel. – K.: Irpin': VTF “Perun”, 2004. – 1440 s.

2. Mjelkov Ju. Ideal i meta osvity v ijerarhii' kul'turnyh cinnostej / Jurij Mjelkov // *Filosofija osvity*. – 2012. – №1–2 (11). – S.211–222.

3. Martin J.R. The Ideal of the Educated Person / Jane Roland Martin // *Educational THCORY Spring*. – 1981. – Vol.31. – №2. – P.97–109.

4. Heyting F. Beware of Ideals in Education / Frieda Heyting // *Journal of Philosophy of Education*. – 2004. – Vol.38. – №2. – P.241–247.

Ganaba S.A., Ph.D., Ph.D. Candidate, National Pedagogical University M.P. Drahomanova (Ukraine, Kiev)

The ideal of an educated man of the XXI century

Ganaba S.A., кандидат философских наук, докторант, Национальный педагогический университет им. М.П. Драгоманова (Украина, Киев)

Ідеал освіченого чоловіка XXI століття

* * *

Макаренко О.Л.,

аспірант кафедри комп'ютерної інженерії, Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова (Україна, Київ)

Науково–дослідна робота як складова системи магістерської підготовки з освітніх вимірювань

Наука – один з найважливіших чинників світового прогресу. Саме розвиток науки сприяє розвитку суспільства в цілому і різних галузей зокрема. Суб'єктом науки [0] є людство, спільнота людей (науковців) і головне – людина (науковець). Частково майбутнього науковця починають готувати ще зі школи – Мала академія науки, олімпіади, позакласні заходи типу “Що? Де? Коли?” і т.п. Якщо ж мова йде про вищий навчальний заклад, то навчально–дослідна робота студентів набуває своєї топової значущості в магістратурі.

Магістр – освітньо–кваліфікаційний рівень (ОКР) вищої освіти особи, яка на основі ОКР бакалавра здобула повну вищу освіту, спеціальні уміння та знання, достатні для виконання професійних завдань та обов'язків (робіт) інноваційного характеру певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності [0]. Але в той же час, магістр – це є перший науковий ступінь, після якого слідує аспірантура та докторантура. Тому чільне місце в магістерській програмі відводиться науково–дослідній діяльності, завдання якої сформулювати, розвинути та закріпити у випускника пошукові, дослідницькі, творчі вміння. Звичайно, не всі магістри обирають для себе наукову кар'єру, але саме творчість, креативність, нахили до пошукової діяльності, вміння ставити перед собою ціль та досягати її вигідно відрізняє їх від випускників будь-якого іншого ОКР.

Науково–дослідна робота (НДР) студентів – складова професійної підготовки, що передбачає навчання

студентів методології і методики дослідження, а також систематичну участь у дослідницькій діяльності, озброєння технологіями і вміннями творчого підходу до дослідження певних наукових проблем [0].

Вступивши до магістратури, зокрема за спеціальністю 8.18010022 – “Освітні вимірювання”, студенти вже мають певний досвід проведення науково–дослідної роботи. Для більшості з них це написання рефератів, курсових, дипломних робіт впродовж попередніх років навчання, для деякого – участь у конкурсах НДР студентів, студентських олімпіадах, наукових студентських конференціях тощо.

Магістри з освітніх вимірювань наукові навички, здобуті раніше, розвивають у процесі вивчення дисципліни “Методологія та методи досліджень в освіті”. Її засвоєння сприяє удосконалення науково–дослідницьких компетентностей, які визначаються у вмінні планувати власну роботу; працювати з літературними науковими джерелами; обґрунтовувати актуальність теми, наукову новизну і практичну значущість, визначити об’єкт, предмет, мету і завдання дослідження; формулювати, доводити або спростовувати достовірність його гіпотези; володіти науковими методами пізнання, організувати та проводити педагогічний експеримент; оформлювати результати досліджень у вигляді наукових рефератів, тез, статей, доповідей на конференціях і, звичайно ж, магістерської роботи (яку, до речі, досить часто в наукових джерелах називають магістерською дисертацією).

Саме магістерська робота є головним результатом та показником річної науково–дослідної діяльності магістранта. Для спеціальності “Освітні вимірювання” її специфіка полягає у організації та проведенні педагогічного експерименту. Особливою вимогою є розроблення, апробація та аналіз педагогічного тесту. Кожна тема магістерської роботи повинна були висвітлена через призму тестування в освіті. Оскільки в сучасній освіті крім прихильників є багато критиків цієї форми діагностики та контролю, що керуються недоліками тестування, не вивчивши достатньо глибоко це питання, то одним із завдань магістранта є показати і обґрунтувати переваги використання тестів. При цьому кожен майбутній фахівець з освітніх вимірювань розуміє і повинен аргументувати у своїй магістерській роботі, що про тестування не можна говорити як про єдину чи ідеальну форму оцінювання. Але при вмілому використанні це незамінне доповнення до інших форм, які використовуються в навчальному процесі.

Вагомі аргументи формулюються магістрантами на основі матеріалів третього розділу, в якому описується педагогічний експеримент та математико–статистичне опрацювання його результатів. Саме тому велика увага на лекціях і семінарах з “Методології та методів досліджень в освіті” приділяється темам “Математичне опрацювання результатів дослідження” і “Похибки вимірювань та їх класифікація”. Після засвоєння матеріалу цих тем магістранти знають про поняття виміру як встановлення відповідності між явищами і числами, шкали вимірювань, генеральну статистичну сукупність та вибірку одержаних у процесі спостереження кількісних даних, варіації і розмах варіювання, кореляційний зв’язок між досліджуваними явищами, репрезентативну вибірку та методику її формування;

вміють інтерпретувати кількісні характеристики досліджуваного явища.

Отже, під час НДР магістранта проявляються такі необхідні індивідуально–творчі якості майбутнього дослідника як креативність мислення, інтуїція, творча уява, дивергентність, оригінальність та асоціативність мислення. Також формується глибоко ерудований фахівець, який володіє методами отримання, оброблення та закріплення наукової інформації, загальною методологією наукового дослідження з використанням традиційних технологій та сучасних ІКТ.

Список використаних джерел

1. Закон України про вищу освіту /Електронний ресурс // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>
2. Мешко Г.М. Вступ до педагогічної професії: навч. посіб. / Г.М. Мешко. – К.: Академвидав, 2010. – 200 с.
3. Некрасов С.И., Некрасова Н.А. Философия науки и техники. – Орел: ОГУ, 2010. – 289 с.

References

1. Zakon Ukraїny pro vyshhu osvitu / Elektronnyj resurs // Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>
2. Meshko G.M. Vstup do pedagogichnoi profesii: navch. posib. / G.M. Meshko. – K.: Akademvydav, 2010. – 200 s.
3. Nekrasov S.I., Nekrasova N.A. Filosofija nauki i tehniki. – Orel: OGU, 2010. – 289 s.

Makarenko E.L., graduate student of Computer Engineering, National Pedagogical University M.P. Drahomanova (Ukraine, Kiev)

Research work as part of master’s training in educational measurement

Макаренко Е.Л., аспірант кафедри комп’ютерної інженерії, Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова (Україна, Київ)

Научно–исследовательская работа как составляющая системы магистерской подготовки по образовательным измерениям

* * *

Онишко Т.М.,

інженер–програміст, Центр моніторингу якості освіти
Національного педагогічного університету ім. М.П.
Драгоманова (Україна, Київ)

Виробнича практика зі спеціальності “освітні вимірювання”: з досвіду роботи центру моніторингу якості освіти НПУ імені М.П. Драгоманова

Одним із важливих видів навчальної роботи у підготовці магістрів спеціальності 8.18010022 – “Освітні вимірювання” є виробнича практика, яка передбачає формування і удосконалення набутих у процесі навчання вмінь та навичок під час роботи у відповідних установах і організаціях, аналіз та узагальнення фактичного матеріалу для підготовки магістерської роботи.

Виробнича практика надає студенту можливість виконати обов’язок фахівця на робочому місці, магістрант здійснює всі етапи роботи за своєю спеціальністю, усвідомлює загальну картину всієї практики [1].

Метою виробничої практики є отримання досвіду професійної діяльності, практичних умінь і навичок, професійних якостей майбутнього фахівця зі спеціальності “Освітні вимірювання” за освітньо–кваліфікаційним рівнем “Магістр”.

Завданням виробничої практики є закріплення та поглиблення теоретичних знань, отриманих студентами в

процесі вивчення певного циклу теоретичних дисциплін, практичних навичок зі спеціальності, а також збирання матеріалів для виконання магістерських робіт.

Зміст і послідовність проведення виробничої практики визначається наскрізною програмою практики студентів спеціальності 8.18010022 – “Освітні вимірювання” Інституту інформатики НПУ імені М.П. Драгоманова. На основі цієї програми розробляється робоча програма виробничої практики.

Практичне застосування теоретичних знань студентів цієї спеціальності відбувається в Українському центрі оцінювання якості освіти, регіональних центрах оцінювання якості освіти, а також у Центрі моніторингу якості освіти (ЦМЯО) НПУ імені М. П. Драгоманова, виробничі практики на базі якого передбачає:

1) ознайомлення з нормативно-правовою базою діяльності Центру моніторингу та університету, а саме: “Положенням про систему комп’ютерної діагностики знань студентів в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова”, “Положенням про рейтингове оцінювання діяльності викладачів, кафедр та інститутів НПУ імені М.П. Драгоманова”, “Положенням про проведення декади інститутів (факультетів) Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова”, “Положенням про ректорські контрольні роботи в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова” та ін.;

2) ознайомлення з вимогами оформлення відповідних документів (наказів, рапортів, офіційних листів тощо) та їх створення; при роботі з документацією магістранти реалізують свої знання з таких дисциплін як “Організація управління навчальним процесом у ВНЗ”, “Вища освіта і Болонський процес”;

3) наповнення банку тестових завдань у навчальному середовищі Moodle матеріалами з різних дисциплін, наданими викладачами університету; тут студенти застосовують вивчений матеріал з дисциплін: “Сучасні інформаційні технології в освіті”, “Організація дистанційної освіти в навчальному закладі”;

4) проведення аналізу тестів; аналізуючи тести магістранти закріплюють отримані знання з дисциплін: “Класичні тестові моделі та їх застосування”, “Моделі і методи IRT”, “Математико-статистичні методи в освітніх вимірюваннях”;

5) участь в організації та проведенні ректорських контрольних робіт, декад інститутів (факультетів);

6) розвиток професійно значущих якостей особистості.

Програма виробничої практики передбачає її тривалість 6 тижнів – 9 кредитів.

Студент несе повну відповідальність за виконання програми практики.

Після її закінчення магістрант заповнює “Щоденник з виробничої практики”, що включає розділи з: організації практики, її завдання, переліку звітної документації студента-практиканта, критеріїв оцінювання практики, календарного графіку її проходження, робочих записів, результатів роботи студента, звіту про проходження виробничої педагогічної практи-

ки, відгуку і оцінки роботи студента на практиці та висновку керівників.

За результатами практики студенту виставляється диференційований залік.

Отже, підготовка спеціаліста неможлива без набуття випускниками вищого навчального закладу певного досвіду роботи у будь-якій установі. І саме виробничі практики магістрантів зі спеціальності “Освітні вимірювання” є важливою основою у формуванні професійних якостей та навиків самостійно приймати рішення в реальних умовах. Уміле використання і поєднання всіх вищезазначених складових практики сприяє забезпеченню належного рівня підготовки майбутнього фахівця з освітніх вимірювань.

Список використаних джерел

1. Педагогіка вищої школи / За ред. З.Н. Курлянд. – Київ: Знання, 2005. – 399 с.
2. Матеріали з організації практичної підготовки в НПУ імені М.П. Драгоманова (2011–2012 н.р.): Інформаційно-аналітичні матеріали / Укладачі: Р.М. Вернидуб, Г.М. Бойко, Н.Ю. Верпатова, О.М. Лебідь. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. – 55 с.

References

1. Pedagogika vyshhoi' shkoly / Za red. Z.N. Kurljand. – Kyi'v: Znannja, 2005. – 399 s.
2. Materialy z organizacii' praktychnoi' pidgotovky v NPU imeni M.P. Dragomanova (2011–2012 n.r.): Informacijno-analitychni materialy / Ukladachi: R.M. Vernydub, G.M. Bojko, N.Ju. Verpatova, O.M. Lebid'. – K.: NPU imeni M.P. Dragomanova, 2011. – 55 s.

Onishko T.M., a software engineer, the Centre for Monitoring the quality of education of the National Pedagogical University M.P. Dragomanova (Ukraine, Kiev)

Manufacturing practice in the specialty “educational dimension”: the experience of the center of education quality monitoring NPU behalf M.P. Dragomanova

Onishko T.M., инженер-программист, Центр мониторинга качества образования Национального педагогического университета им. М.П. Драгоманова (Украина, Киев)

Производственная практика по специальности “образовательные измерения”: из опыта работы центра мониторинга качества образования НПУ имени М.П. Драгоманова

* * *

Суркова К.В.

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інформаційних технологій, Кіровоградська льотна академія Національного авіаційного університету України (Україна, Кіровоград),

Ломакіна М.Є.

доцент, старший викладач кафедри іноземних мов, Кіровоградська льотна академія Національного авіаційного університету України (Україна, Кіровоград)

Застосування інформаційних технологій при формуванні системних знань обслуговування повітряного руху майбутніх авіадиспетчерів

При проведенні аналізу статистичних даних виникнення авіаційних подій (АП), було виявлено основні причини АП, серед яких – порушення технології роботи авіадиспетчера при радіообміні з екіпажем повітряного судна [3]. Вирішення цієї проблеми розглядається у руслі професійної підготовки майбутніх авіадиспетчерів. При цьому важливим є вивчення наявного в інших країнах досвіду професійної підготовки майбутніх авіадиспетчерів, а саме російського досвіду професійної підго-

товки таких фахівців. Аналіз сучасної підготовки майбутніх авіадиспетчерів в Україні показав, що все ще зберігається тенденція підготовки майбутніх фахівців, професійний рівень яких визначається системою набутих професійних знань, умінь, навичок, що забезпечують цілеспрямовану педагогічну діяльність в стандартних умовах, без урахування необхідності здійснювати міжпредметну інтеграцію.

У рамках порівняльного аналізу встановлено, що при підготовці майбутніх російських авіадиспетчерів, зокрема в Санкт–Петербурзькому державному університеті цивільної авіації, використовується інтегрований підхід до навчання, існує тісний взаємозв'язок між тренажерною та теоретичною підготовкою, скоординовано діяльність викладачів професійно–орієнтованих дисциплін, проводиться корекційна робота зі студентами згідно з результатами тренажерної підготовки [2]. Такий позитивний досвід професійної підготовки бажано перенести на вітчизняну площину. Крім того встановлено, що велике значення при підготовці російських авіадиспетчерів приділяється інформаційно–комунікаційним технологіям навчання.

Інтегрований підхід при навчанні професійно–орієнтованих дисциплін визначається як реальне втілення інтегративного принципу в професійній діяльності викладача: сукупність завдань, змісту, форм, методів, прийомів, засобів у вивченні взаємопов'язаного матеріалу споріднених професійно–орієнтованих дисциплін для створення системних знань у області обслуговування повітряним рухом (ОПР) на міжнародних авіалініях, що впливають на формування професіоналізму майбутніх авіадиспетчерів. При цьому інтегративною одиницею та основою взаємодії професійно–орієнтованих дисциплін буде процес радіообміну при обслуговуванні повітряним рухом на міжнародних авіалініях. Інтегрований підхід буде реалізовано за допомогою технології інтегрованої підготовки майбутніх авіадиспетчерів.

Однією зі складових технології є розроблювальний інтегрований електронний засіб навчання (ЕЗН) з радіообміну на міжнародних авіалініях.

Використання інформаційно–комунікаційних технологій в навчанні є одним із пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку вищої освіти. Накопичено чималий матеріал з теоретичних та практичних аспектів розробки ЕЗН як вітчизняних так і російських вчених. Це праці в області теорії і практики інформатизації освіти В.М. Агеєва, В.П. Беспалько, П.Я. Гальперіна, Т.М. Гергей, Л.Т. Кузіна, А.П. Новицького та ін. Психолого–педагогічні та дидактичні основи використання комп'ютерних технологій навчання визначили у своїх роботах Б.С. Гершунський, В.М. Глушкова, Л.І. Далингер, В.М. Монахова, Є.І. Машбиць, І.В. Роберт та ін. Розробці та використанню ЕЗН присвячені дослідження Н.Ф. Талізної, А.А. Кузнецова, Д.А. Поспелова, М.І. Беляєва, В.В. Гріншкун, Г.А. Краснової, В.М. Вимятіна, М.І. Жалдак, Ю.О. Жук, О.М. Соколюк, В.В. Маковецької, Г.М. Коджаспирової, К.В. Петрова та ін.

При моделюванні реальних професійних ситуацій величезну роль грають ЕЗН, які дозволяють дати повнішу і точнішу інформацію з теми, що вивчається, підвищують наочність навчання і викликають прагнен-

ня до подальшого вдосконалення професійних знань. На думку російських експертів [1, с. 138], застосування у навчальному процесі інформаційних технологій сприяє підвищенню ефективності практичних та лабораторних занять з природничих дисциплін приблизно на 30%, об'єктивність контролю знань учнів – на 20–25%, прискорює накопичення активного словникового запасу з іноземних мов у 2–3 рази.

На даний час існує велика кількість авіаційних нормативних документів, навчально–методичних видань, які містять чималий матеріал з обслуговування повітряним рухом на міжнародних авіалініях, це потребує інтенсифікації навчання майбутніх авіадиспетчерів. При самостійній підготовці курсанту доводиться опановувати навчальний матеріал, який міститься в розрізних джерелах, не завжди доступних, також авіаційна нормативна база постійно доповнюється та змінюється. Тому важко переоцінити актуальність ЕЗН, що розробляється, який допоможе курсанту оволодіти навчальною інформацією з обслуговування повітряним рухом на міжнародних авіалініях будь–якого рівня, пошуку та відбору матеріалів, їх узагальнення, систематизації та ін.

Крім того, розроблювальний в рамках інтегрованого підходу ЕЗН повинен мати міждисциплінарну основу (радіотелефонія, управління повітряним рухом, професійна англійська мова (авіаційна), практична підготовка на диспетчерських тренажерах), містити навчальний матеріал з обслуговування повітряним рухом на міжнародних авіалініях, надавати можливість контролю та оцінювання результатів навчання, корекції навчання. З метою розробки корекційних стратегій необхідно було зібрати, проаналізувати та класифікувати основні помилки з радіообміну діючих авіадиспетчерів та курсантів Кіровоградської льотної академії Національного авіаційного університету 3, 4, 5 курсів при проходженні практичної підготовки на тренажерах. Помилки радіообміну були розділені на 7 основних груп, а саме: процедури обслуговування повітряного руху; відхилення від правил фразеології при побудові фраз; неправильна і нечітка вимова фраз; використання застарілої фразеології; видача зайвої інформації пілоту; помилки перекладу; маленький словниковий запас в екстремальних умовах діяльності. Згідно з цими групами розроблюються корекційні вправи ЕЗН.

Інтегрований ЕЗН повинен забезпечити виконання наступних основних функцій:

- надійне зберігання довідкової інформації з обслуговування повітряним рухом на міжнародних авіалініях для курсантів–диспетчерів;
- можливість доступу до довідкових джерел інформації, з використанням гіпертекстових посилань, що дозволять миттєво відшукати потрібне поняття;
- надання курсанту зручного і легкого у роботі інтерфейсу;
- вибору індивідуальних траєкторій навчання згідно з корекційною роботою по результатам тренажерної підготовки;
- можливість тестування набутих знань, навичок, умінь з обслуговування повітряним рухом на міжнародних авіалініях.

Таким чином, постійне збільшення об'єму інформації і обмеженість навчального часу, необхідність корекції навчання, міжпредметний характер системних знань з ОПР на міжнародних авіалініях, вимагають створення технології інтегрованої підготовки майбутніх авіадиспетчерів, однією зі складових технології є розроблювальний інтегрований ЕЗН з радіообміну на міжнародних авіалініях.

Список використаних джерел

1. Образование и XXI век: Информационные и коммуникационные технологии. [Текст] / Под ред. И.М. Маркова. – М.: Наука, 1999. – 191 с.

2. Прищепин Б. Управление угрозами и ошибками. Проблемы и решения [Текст] / Б.Прищепин, М.Гора // Журнал “Аэронавигация”. – СПб., 2011. – №4(19). – С.20–25.

3. Сайт Державної авіаційної служби України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.avia.gov.ua/>

References

1. Obrazovanie i XXI vek: Informacionnyye i kommunikacionnyye tehnologii. [Tekst] / Pod red. I.M. Markova. – M.: Nauka, 1999. – 191 s.

2. Prishhepin B. Upravlenie ugrozami i oshibkami. Problemy i reshenija [Tekst] / B.Prishhepin, M.Gora // Zhurnal “Aeronavigacija”. – SPb., 2011. – №4 (19). – S.20–25.

3. Sajt Derzhavnoi’ aviatsionoi’ sluzhby Ukraini’ny. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.avia.gov.ua/>

Surkova E.V., Ph.D., Associate Professor, Department of Information Technology, Kirovograd Flight Academy National Aviation University of Ukraine (Ukraine, Kirovograd)

Lomakina M.E., Associate Professor, Senior Lecturer, Department of Foreign Languages, Kirovograd Flight Academy National Aviation University of Ukraine (Ukraine, Kirovograd)

Application of information technology in the formation of systemic knowledge of air traffic services future air traffic controllers

Суркова Е.В., кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры информационных технологий, Кировоградская летная академия Национального авиационного университета Украины (Украина, Кировоград)

Ломакіна М.Е., доцент, старший преподаватель кафедры иностранных языков, Кировоградская летная академия Национального авиационного университета Украины (Украина, Кировоград)

Применение информационных технологий при формировании системных знаний обслуживания воздушного движения будущих авиадиспетчеров

* * *

Фролова Ю. А.,

Інститут філософської освіти і науки Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова (Україна, Київ)

Особистісне зусилля як основа якісних перетворень у сучасному суспільстві

Український народ нині переживає грандіозні перетворення у соціальній реальності. І тут дуже важливо, аби вихід із кризового стану обернувся позитивними змінами для суспільства. Тому, доцільним буде розглянути ті чинники, що стають на заваді зростанню громадянської свідомості українців.

Доводиться констатувати, що масова культура на фоні низької якості освіти спричиняє занепад моральних цінностей. У більшості випадків ЗМІ не відображають реальність, а створюють її. Прикладом можуть бути серіали, дивлячись які, людина й справді починає наслідувати манеру поведінки, цінності та по-

треби їх героїв. І тут потрібно зауважити, що далеко не кожному виробнику може бути вигідний високий інтелектуальний розвиток та моральність суспільства. За висловом Ж.Бодрійяра: “Індивід, як такий, сьогодні потрібен і є практично незамінний саме, як споживач” [1, с. 114]. Зараз, вигідніше створювати людей, які живуть миттю, відчувають потребу все в нових та нових задоволеннях.

Найчастіше спочатку виникає пропозиція, а вже потім для неї створюється попит. Головна мета – викликати бажання володіти річчю, тому можливі будь-які маніпуляції зі свідомістю та підсвідомістю людини. Така стратегія маркетингу викликає у людей комплекси неповноцінності через те, що людину оцінюють не за її власними якостями, а за речами, що сприймаються, як показник статусу у суспільстві. Суб’єкт – це не “я як такий”, а “я як те, чим я володію” [2, с. 82].

Коли індивід помічає на собі вплив ззовні, де на його думку, визначається, чого він має бажати та до чого прагнути, виникає відчай й тим самим – потреба пошуку вирішення цієї кризової ситуації. З одного боку, людина все ще відчуває страх невизнання суспільною думкою, а з іншого – бажання бути творцем власної долі.

Проблемою відчаю займалися філософи-екзистенціалісти: С.К’єркегор, М.Гайдеггер, К.Ясперс, Ж.–П. Сартр. Наприклад, для К’єркегора відчай – це усвідомлення того, що тільки від самої людини і йдуть усі потреби та бажання. Вона починає розуміти, що свідомо обирає той моральний стрижень, за яким буде формувати себе. Людина втрачає інтерес до нескінченного пошуку матеріальних благ, розуміючи, що щастя реально досягнути лише самовдосконалюючись, а не намагаючись схопити якомога більше ззовні. Перехід на рівень задоволення духовних потреб – це ліки від цього відчаю. І у цьому сенсі, його тлумачення відчаю нам найближче.

Для сучасної людини існує два шляхи існування. Перший – шлях, коли людина відмовляється взяти на себе відповідальність за власне життя. У соціальній реальності, переважання такої життєвої позиції виявляється у пануванні патерналізму та низької громадянської активності. Другий – шлях неілюзорного існування, позбавлення від рамок, створених самим собою.

Перший шлях: людина внаслідок страху невизнання, страху втрати ілюзорної індивідуальності, що створюється речами та іншими зовнішніми ознаками продовжує жити “під тиском”, жити не своїм життям, ілюзією. Вона свідомо відмовляється бути творцем власної долі, шукає всюди встановленого порядку, правил, які скажуть, як потрібно жити, чого хотіти, ким бути. Така людина не хоче брати відповідальність за свої дії на себе, вона є пасивною і нездатною до реального впливу на суспільні процеси.

Другий шлях: людина переступає поріг страху, доводить свій відчай до кінця і таким чином його позбавляється [3, с. 705]. Речі стають засобом, що робить існування комфортнішим, але не його кінцевою метою, показником статусу заради самого статусу. Тому, побороти страх втрати такої ідентичності людина може тільки поглянувши на абсурдність його сутності. Зробивши це, вона приходиться до того, що кожен вільний у своїй діяльності, а обмеженням служить лише

совість. Даний вибір – це шлях сильних, бо жити по-совісті незрівнянно важче, ніж делегуючи відповідальність іншому. Це шлях одночасно повної свободи і самообмеження, відповідальності перед світом. Але це життя свідоме, справді людське.

Обставиною ж, яка рухає людину до переосмислення життєвих орієнтирів є бажання набуття цілісності та самодостатності, здатності не бути нещасною тоді, коли не відбувається безпосереднє задоволення потреб. Людина може лише зусиллями власного мислення прийти до цього. Допомогти цьому можна лише показавши їй шлях, а пройти його за неї неможливо.

Розглядаючи сучасну ситуацію у нашій країні, можна припустити, що чим більша кількість людей перегляне свої ціннісні та моральні пріоритети, тим швидше відбудуться якісні зміни. Але тут немає ніякої визначеності, ніколи не вдасться спланувати, коли це станеться і чи станеться взагалі. Немає всеосяжного “рецепту просвіти”, бо звернення до суспільства не подіють, поки окремі особистості не усвідомлять потребу у змінах.

І тут постає питання: чи варто намагатися щось змінювати, закликаючи до суспільства? Чи потрібно почати із себе, а потім показувати тим, хто бажає тебе сприймати, дві потенційні можливості прожити життя? Можливо, поява хоча б однієї Людини буде спричинювати зростання кількості Людей навколо неї у геометричній прогресії?..

Список використаних джерел

1. Бодрийяр Ж. Общество потребления / Жан Бодрийяр. – М.: Республика, 2006. – 269 с.
2. Фромм Э. Иметь или быть? / Э.Фромм. – М., 2000. – 238 с.
3. Кьеркегор С. Или – или / Сёрен Кьеркегор. – СПб: Амфора, 2011. – 823 с.

References

1. Bodrijjar Zh. Obshhestvo potrebleniya / Zhan Bodrijjar. – M.: Respublika, 2006. – 269 s.
2. Fromm Je. Imet' ili byt'? / Je.Fromm. – M., 2000. – 238 s.
3. K'erkigor S. Ili – ili / Sjoren K'erkigor. – SPB: Amfora, 2011. – 823 s.

Frolova Yu.A., Institute of Philosophy of Education and Science of the National Pedagogical University M.P. Drahomanova (Ukraine, Kiev)

Personal effort as the basis of qualitative transformations in modern society

Фролова Ю.А., Институт философского образования и науки Национального педагогического университета им. М.П. Драгоманова (Украина, Киев)

Личностное усилие как основа качественных преобразований в современном обществе